

Sosyal Bilgilerde Sanat ve Müze Eğitimi

Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ
Prof. Dr. Ali MEYDAN

Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ - Prof. Dr. Ali MEYDAN

SOSYAL BİLGİLERDE SANAT VE MÜZE EĞİTİMİ

ISBN 978-625-5964-05-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2024, Ankara

Yayın-Proje: Tarkan Toka
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

İnsanın soyut düşünebilme özelliği kazanmasıyla sanat eserleri ortaya koyması arasında doğru bir ilişki vardır. Bugünden geçmişe baktığımızda ilk mağara resimleri ilk sanat eserleri sayılabilir ve bir yandan da soyut düşüncenin de temsilcileri olabilir. Çünkü insan hayalini kurduğu, hayalinde canlandırdığı ya da karşısındaki kişilere, belki de gelecek nesillere bir mesaj vermek amacıyla duvar resimleri yapmışlardır.

Her devirde kendini gerçekleştirebilen insanlar ve toplumlar sanatla da ilgilenmeye başlamışlar ve yaratıcı düşünceleri ile hayaller kurarak sanat eserleri vermişlerdir. Ancak günümüzde verilen eserler soyut düşünemeyen, ihtiyaçlar hiyerarşisinde henüz alt sıralardaki ihtiyaçlarla uğraşan insan için anlamsız hatta gereksiz bulunmaktadır.

Müzeciliğin ortaya çıkışı, gelişimi ve günümüzde akla hayale gelmeyecek konularda müzeler kurulması da başlangıcından buyana genel anlamda sanat eseri diyebileceğimiz eserlerin sergilendiği mekanlardır. Müze kültürünün gelişmesi ve müze eğitimi de sanat icra etmek, sanat eğitimi gibi hususlarla ilişkili olarak üst düzey bir ilgi, merak, gereklilik, eğitim ve uğraş alanıdır.

Bu çalışmada genel hatlarıyla sanat ve sanat eğitimi, müze ve müze eğitimi kavramları ve ilişkili kavram, durum, olay ve olgular sosyal bilgiler eğitimi açısından ele alınmıştır.

Faydalı olması dileklerimizle...

Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ
ORCID No: 0000-0001-8719-4167

Ali MEYDAN
ORCID No: 0000-0002-1278-096X

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM SOSYAL BİLGİLERDE SANAT EĞİTİMİ

Giriş.....	1
Kelime Olarak Sanat ve İlişkili Temel Kavramlar	3
Sanatın Sınıflandırılması	13
Sanat Eğitimi ve Tarihsel Gelişimi	20
Yaratıcılık ve Estetik	31
Sosyal Bilgilerde Sanat ve Sanat Eğitimi	42
Sosyal Bilgiler Dersinde Sanat Uygulamaları	50
Sosyal Bilgiler Dönem/Yıl Sonu Sergisi Hazırlıyorum	56
Son Değiş	79

2. BÖLÜM SOSYAL BİLGİLERDE MÜZE EĞİTİMİ

Giriş.....	80
Kelime Olarak Müze ve İlişkili Temel Kavramlar	81
Müzebilim ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi	87
Dünyada Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi	88
Türkiye’de Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi	90
Müzecilik Anlayışının Seyri	94
Klasik Müzecilik	95
Modern Müzecilik	95
Postmodern Müzecilik.....	96
Müzenin Görevleri	97
Toplama	98
Koruma	99
Sergileme	100
Araştırma.....	104
İletişim	106
Müze Türleri.....	108
Koleksiyonuna Göre Müzeler	109
Yönetim Birimine Göre Müzeler	117
Hizmet Bölgelerine Göre Müzeler.....	120
Hizmet Kitlesine Göre Müzeler.....	120
Sergileme Alanlarına Göre Müzeler.....	122

Müze Eğitimi ve Tarihsel Gelişimi	125
Bir Müze Ziyareti Planlıyorum	130
Müze Ziyaretçi Olmak	130
Müze Ziyareti	132
Sosyal Bilgilerde Müze ve Eğitimi	137
Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Müze ve Eğitimi	143
Sosyal Bilgiler Dersinde Müze Uygulamaları	154
Sosyal Bilgilerde Müze Eğitimi Örnek Etkinlikler	159
Son Değiş	170
Kaynakça	171

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE SANAT EĞİTİMİ

Giriş

Okullarda iyi eğitim vermekte amaç gelişmektir, güzele ulaşmaktır, çağdaşlaşmak ve Atatürk'ün de sözüyle muasır medeniyet seviyesini aşmaktır. Verilen iyi eğitimle bilimsel ve teknolojik gelişmenin yolu açılacak, insan kalitesi yükseltilecek, toplumda bütünsel bir değişim ve gelişim söz konusu olacaktır. Gelişim ve değişimin bileşenleri olan okul, öğretmen, öğrenci ve programın bir bütün olarak düşünülmesi, ele alınması ve aradaki ilişkinin iyi kurulması gerekmektedir. Bu bütünlük sağlandığında iyi eğitim verilmiş, toplumun gelişim ve değişiminde önemli adımlar atılmış olacaktır. Ancak bu bileşenler içinde öğretmenin yeri ve önemi yadsınamaz. O halde öğretmen eğitiminin iyi hale getirilmesi yani iyileştirilmesi bir zorunluluktur. Bu zorunluluk içerisinde öğretmenlere temel yeterliliklerin yanı sıra üst düzey eğitim için sanat ve estetik gibi yeterliklerin de kazandırılmış olması iyi eğitim için kaçınılmaz gözükmektedir.

O halde “İyi eğitim nedir?” sorusunun cevaplandırılması gerekmektedir. İyi eğitimin ölçütü iyi kavramını anlamak ve bir ölçüt koymakla ilişkilidir. Ölçüt ya da standart ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiş olan öğretmenlik mesleği genel yeterlikleridir. Bu yeterlikler (MEB, 2017) mesleki bilgi, mesleki beceri ile tutum ve değerler olmak üzere üç başlık altında ortaya konulmuştur. Tutum ve değerler başlığı içinde yer alan kişisel ve mesleki gelişim başlığı altında “Kültürel ve sanatsal etkinliklere katılır.” Öğrenciye yaklaşım

başlığı altında ise “Tutum ve davranışlarıyla öğrencilere rol-model olur.” yeterlik göstergeleri öğretmenlerin nelere sahip olmaları ve bunları öğrencilere nasıl kazandırmaları gerektiği hususunda önemli göstergelerdir.

Adıgüzel'e (2005) göre bir ülkede toplumsal kalkınmanın temelinde eğitimin kaliteli olması ve kaliteli eğitimin ön koşulu olarak da nitelikli öğretmen olması kaçınılmazdır. Bu yüzden eğitim sisteminin temeli olan öğretmenleri nitelikli yetiştirmek, bu amaçla da öğretmen eğitimi programlarının amaçlar çerçevesinde ve çağın gereklerine yönelik olarak donatmak ve çağdaş okuryazarlık alanlarının öğretmen eğitimi programı çerçevesinde kazandırılması gerekmektedir.

Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri ile birlikte toplumun öğretmene yüklediği misyon göz önüne alındığında öğretmenin öğrencileri eğitmesinin yanı sıra, topluma yön vermesi, öğrencilerle birlikte toplumun da kanaat önderi olması beklenmektedir. Ancak gelişmeler ve dünya şartları göz önüne alındığında bir yandan öğretmenin mevcut konumu zayıflarken, bir yandan da yeni görev ve sorumluluklar da yüklendiği görülmektedir.

Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri çerçevesinde incelenen kültürel ve sanatsal etkinlikler, öğretmenin bilgiye ulaşması, dünyadan haberdar olması, iletişimde bulunmasının yanı sıra üst düzey beceri, yetkinlik ve zevklere de sahip olmasını, bunu da öğrencilere kazandırabilmesini öngörmektedir. Bunun da yolu kişinin yaratıcılık ile birlikte estetik duyarlılık sahibi olması ve çeşitli sanat dallarında becerilere sahip olmasını da gerektirmektedir. Sanat becerisi evrensel boyutu ön plana çıkan bir yeterlik olmasının yanı sıra evrenselliği yakalarken bir yandan da yerel motif ve ezgileri de ön plana çıkarmayı gerektirmektedir.

Sanat neden yapılır ve bir öğretmende sanatsal yeterliklerin olmasının önemi nedir sorusunun ilk cevabı, güzele ve estetiğe ulaşma çabası olarak verilebilir. Sanat, insanları eğlendirmeyi ve mutlu

etmeyi amaçlayan film, müzik, tiyatro ve popüler kültür biçimini alabilir.

Sosyal bilgiler eğitimi açısından, bir sosyal bilgiler öğretmenin sahip olacağı sanat yeterliği ve sanatın herhangi bir dalında kazanmış olduğu bir yetkinliği, onun sanat okuryazarlığındaki yetkinliğini ortaya koymasının yanı sıra hem mesleki yeterlikteki hem de öğretmenlik misyon ve rolündeki önemini oldukça arttıracaktır.

1.1. Kelime Olarak Sanat ve İlişkili Temel Kavramlar

TDK Türkçe Sözlük'te (2019) sanat “Duygu ve düşünceleri göze ve gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme konusundaki yaratıcılık”, “Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım”, “Bir şey yapmada gösterilen ustalık”, “Bir meslekte uyulması gereken kural-ların tümü” ve “Zanaat” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlama-dan anlaşılabacağına göre sanat bir insanın ya da insan topluluğunun duygularını çeşitli şekillerde ifade etme biçimidir. Duyguların bu şekilde ifade edilişi bazen zorunluluktan, bazen ihtiyaçtan, bazen de merak ve ilgiden kaynaklanabilir. Duygularını sanat yoluyla ifade edebilen insanın ise temel düzeyde barınma, beslenme, güvenlik gibi ihtiyaçlarla ilgili kaygılarını ve endişelerini azaltmış ya da ortadan kaldırmış yani kısaca kendini gerçekleştirmiş olması beklenir.

Tarih boyunca çok sayıda işlev üstlenen sanat, her zaman ait ol-duğu dönemin özelliklerini yansıtmıştır. En yalın anlamıyla bir ileti-şim biçimi ya da süsleme aracı olan sanat, aynı zamanda dini tasvir, propaganda, anma, toplumsal eleştiri, gerçekliğin yorumlanması, güzelliğin betimlenmesi, hikâye anlatımı, duyguların ifade edilmesi gibi sayısız farklı amaç için de kullanılmıştır. Sanatın gizemli, şaşırtıcı ve değişken halleri kafamızı karıştırır ve bizi, onu anlamaya ve tanımlamaya çalışırken sıklıkla zor durumda bırakır (Hodge, 2023).

Sanat, bir anlatım aracıdır; dil ifade için nasıl mürekkep, kâğıt, baskı makinası vb. kullanıyorsa, sanat da kendi malzemesiyle birçok

mesajlar taşır. Başlıca sanat faaliyetlerinin hepsi de bize bir şeyler anlatmaya çabalar. Evrensel olan şeyler, insan veya sanatın kendisi hakkında başka şeyler anlatır. Sanat aynı zamanda bir bilgi tarzıdır ve sanat dünyası, bilim ya da felsefe dünyasındaki bilgiler kadar değerli, insana yararlı bilgilerdir. Onu, öteki bilgi tarzlarıyla paralel tuttuğumuzda durum budur, fakat insanın çevresini anlamasında bu bilginin insanlık tarihinde tuttuğu yer ötekilere göre bambaşkadır (Read, 1981; akt. Buyurgan ve Buyurgan, 2020).

Sanatın tanımı ve kapsamı ve neyin sanat olup olmayacağı çağlar boyunca farklı şekillerde adlandırılmış, kapsamı değişmiş, farklı yorumlar yapılmış olsa da günümüzde edebiyat, müzik, resim, heykel, mimari, sinema, tiyatro gibi alanlar alt dallarıyla birlikte sanat kapsamı içinde değerlendirilmektedir.

Sanatın konusunu güzellik ve güzel ifade etme belirler. Sanat ve estetik anlayışını birlikte ele aldığımızda, güzelliği ortaya koymakla birlikte güzellik ihtiyacını tatmin etme de işin içine girer.

Sanat kapsamına giren alanların kapsamını, insanoğlunun ilkçağlardan itibaren duygu ve düşüncelerini yansıtmak amacıyla ortaya koydukları estetik duyguların dışı vurumu olarak değerlendirmek mümkündür. Uyar'a (2019) göre sanatın tarihi insanlık tarihinin başlangıcıyla başlamıştır ve insanın olduğu her zaman ve mekânda varlığını sürdürmektedir. Bir yandan da sanatın toplumsal yaşamda insanların kendilerini ifade yöntemlerinden biri olduğu söylenebilir. İnsanlık tarihi kadar eski olan sanat, bir yandan da toplumların sahip oldukları kültürel, sosyal ve ekonomik yapılarına göre de şekillenmiştir. Yılmaz (2021) ise sanatın başlangıcını *Homo cinsinin* bilişsel süreçlerinin farklılaşma dönemine ve bu dönemle birlikte simge, imge, mit, bilinç gibi kavramlar eksenine göre değerlendirmektedir. Bu dönemde Chauvet, Lascaux, Altamira gibi mağaralar başta olmak üzere birçok mağarada, kaya altı sığınaklarında ve açık havadaki kayalık yüzeylerde boya, kazıma ya da kabartma teknikleriyle yapılmış betimlemeler ilk sanat eserleri olarak değer-